

Hoorzitting bezwaar d.d. 15 mei 2018, 13.30 uur

Pleitaantekeningen mr. A.B. Blomberg,
namens Stichting de Groene Plantage,
Bewonersvereniging Studentenflat
Weesperstraat, Plantage-
Weesperbuurtvereniging, Stichting tussen
Amstel en Artis en individuele bewoners,

in verband met het bezwaar ingediend tegen

de besluiten van het algemeen bestuur van de
bestuurscommissie van stadsdeel Centrum
d.d. 27 december 2017, kenmerk 3210991
resp. kenmerk 3220267, tot verlening van een
omgevingsvergunning voor het oprichten van
een 'namenmonument' en een
omgevingsvergunning voor het kappen van 25
bomen daarvoor.

-
1. Voordat ik als advocaat namens al mijn cliënten de bezwaren zal toelichten en zal reageren op het verweerschrift, zullen twee van hen, Petra Catz (bestuurslid Plantage-Weesperbuurtvereniging) en Peter van Donselaar (bestuurslid Stichting de Groene Plantage), het woord voeren.
 2. Inbreng P. Catz en P. van Donselaar (bijlagen).
 3. Mw. Catz en dhr. Van Donselaar hebben ieder met een eigen, persoonlijke invulling verwoord wat breed leeft onder de bezwaarden en in de buurt: waarom hebben wij en andere betrokkenen niet mogen meepraten, terwijl het gaat om een nationaal monument met grote impact op onze buurt? Het bestuur zoekt toch "een voldoende en liefst zo groot mogelijk draagvlak" (vgl. burgemeester Van der Laan in de

brief d.d. 24 september 2015 aan de raad [productie 5 bij het bezwaarschrift])?

4. Wil het bestuur recht doen aan deze bezwaren en een namenmonument dat wordt gedragen door de Amsterdamse bevolking, dan is een heroverweging van de *volledige* besluitvorming nodig, inclusief de vragen die aan de uiteindelijke vergunningprocedure voorafgaan:
 - wat voor soort monument zou het nationale namenmonument moeten zijn, welke functie of functies zou het moeten hebben? herdenken of ook een statement maken? voorlichting? educatie? en voor wie?
 - wat zou, gegeven die functie of functies, een passende vorm voor een nationaal namenmonument zijn?
 - hoe zou zo'n namenmonument dan tot stand kunnen komen (ontwerpprocedure, besluitvormingsprocedure)?
 - en welke locatie zou daar dan geschikt voor zijn?

5. Dit zijn wezenlijke vragen voor wie in de openbare ruimte en grotendeels met publiek geld een nationaal monument wil realiseren dat op voldoende en liefst groot draagvlak kan rekenen. Dat dit niet is gebeurd, raakt de kern van de bezwaren: er heeft geen enkel politiek [zie p. 5-6 bezwaarschrift] en maatschappelijk debat over functie en vorm van een namenmonument plaatsgevonden, draagvlak is nooit onderzocht¹, de buurt is niet bij de locatiekeuze en vormgeving betrokken en de belangen van de buurt hebben in de besluitvorming geen rol gespeeld.

Het locatiekeuzebesluit als onderdeel van de besluitvorming

6. Het locatiekeuzebesluit is, anders dan verweerder beweert, in deze procedure wel degelijk aan de orde. In het bezwaarschrift is uitvoerig onderbouwd dat de besluitvorming over de locatiekeuze onzorgvuldig is geweest en dat de raad het Weesperplantsoen [in de stukken van

¹ Pertinent ongefundeerd is dan ook de bewering in het verweerschrift [p. 14] dat "een groot deel van de Amsterdamse bevolking veel waarde hecht aan de komst van het Namenmonument". Hoezo? Dat is nooit onderzocht!

verweerder 'strook' genoemd] daardoor ten onrechte als enige en meest geschikte locatie heeft aangewezen, zonder dat al een (schets)ontwerp voor deze locatie bekend was. Er is geen inspraakmogelijkheid geboden en er heeft geen belangenafweging en werkelijke beoordeling van de ruimtelijke implicaties plaatsgevonden; er was immers nog geen enkel ontwerp.

7. Het stadsdeelbestuur/verweerder stelt zich nu in het verweerschrift [p. 3] op het standpunt dat de locatiekeuze van de gemeenteraad geen onderdeel uitmaakt van het juridisch kader en dat de aanvraag hieraan niet wordt getoetst. In feite zegt men hiermee: de locatiekeuze is een gepasseerd station, deze locatie staat vast.
8. Dat is echter onjuist. Bij de afweging om een vergunning te verlenen voor afwijken van het bestemmingsplan speelt de locatie per definitie een rol, dat is de essentie van ruimtelijke ordening. Bij de beoordeling van de vergunningaanvraag had dit een wezenlijk toetsingscriterium moeten zijn: is deze locatie geschikt voor dit ontwerp? En daarbij kan en mag het bestuur niet voorbijgaan aan de wijze waarop de raad tot deze locatie heeft besloten; want als daarbij fouten en onjuiste keuzes zijn gemaakt, heeft dat consequenties voor de verdere besluitvorming.
9. Ten tweede is van belang dat het NAC, een particuliere stichting, pas een aanvraag voor een bouwwerk in de openbare ruimte kon indienen, op een stuk grond waarvan het geen eigenaar was, nadat de raad een besluit over de locatie had genomen. Het locatiekeuzebesluit is niet zelfstandig vatbaar voor bezwaar en beroep en wel constitutief voor de nu verleende vergunning. Deze voorbereidingsbeslissing kan en moet dus, anders dan verweerder beweert, wel degelijk in deze procedure aan de orde komen en vormt, in al zijn gebrekkigheid, ook mede het toetsingskader voor de vergunningverlening. Het stadsdeelbestuur kan het locatiekeuzebesluit van de raad wellicht niet herroepen/overdoen, maar kan de omgevingsvergunning wel weigeren omdat dit namenmonument *alle* belangen afwegend op deze locatie ruimtelijk niet inpasbaar is.

gemeenteraad is vastgesteld. Zie ook het schutblad van de haalbaarheidsstudie, waarop klip en klaar staat vermeld 'vastgesteld 22 juni 2016'.

12. In de bezwaarschriften is aangetoond dat op essentiële punten niet aan de stedenbouwkundige randvoorwaarden is voldaan. Dit betreft:
- de hoogte;
 - de zichtrelatie met de Hoftuin;
 - de sociale veiligheid;
 - de verkeersveiligheid;
 - de te kappen bomen, waaronder twee beeldbepalende iepen;
 - de verplaatsing van de bestaande monumenten (Vaz Dias Monument en Monument van Joodse Erkentelijkheid).

In reactie op het verweerschrift daarover het volgende [bij behandeling tijdens hoorzitting].

Hoogtematen en zichtlijnen

13. In het bezwaarschrift is onderbouwd dat het gedenkteken op veel plaatsen ruim twee keer zo hoog is als de randvoorwaarde toestaat, namelijk 6-7 meter in plaats van 2-3 meter gezien vanaf de Weesperstraat. Hierdoor en door de positionering van de muren, die over tientallen meters min of meer evenwijdig lopen aan de Weesperstraat, wordt de essentieel geachte zichtrelatie tot de Hoftuin teniet gedaan. Wat stelt verweerder [p. 10 verweerschrift]? De hoogtematen zouden indicatief zijn en alleen gelden voor een niet haakse/schuine positionering, de pijlen op de verbeelding zouden de 'gewenste' zichtrelatie geven en uit de pas vorige week aan het dossier toegevoegde zichtlijnenstudie zou blijken dat er nog steeds zicht blijft op de Hoftuin en de achterliggende bebouwing.
14. Niets is minder waar: de haalbaarheidsstudie spreekt van *maximale* hoogte aan de randen en in het midden van de locatie (p. 25) en de pijlen geven de *te handhaven* zichtrelatie aan (p. 24). Het gedenkteken is niet haaks/schuin gepositioneerd, en zeker niet zoals de opstellers van de haalbaarheidsstudie bij het formuleren van deze randvoorwaarde klaarblijkelijk voor ogen stond. Essentieel is immers niet wat 'schuin' of 'haaks' is, maar wat per saldo het effect is van het

monument voor de zichtlijnen. En dat effect is dat langs een groot deel van de Weesperstraat de zichtrelatie met de Hoftuin wordt verstoord.

15. De stelling van verweerder [p. 9] dat het geplande namenmonument geen aantasting van de karakteristiek van het beschermd stadsgezicht oplevert, is dan ook onjuist. Het namenmonument versterkt de aanwezige waarden niet, zoals verweerder in navolging van het addendum beweert, maar zet de Hoftuin juist op de tweede rang. Het zicht op de toegang is weliswaar deels behouden, maar wat nu nog de hoofdtoegang naar de Hoftuin is, is straks geen werkelijke entree meer, veeleer in de andere richting een toegang tot het namenmonument. Bezoekers die de Hoftuin door deze ingang willen betreden, zullen eerst door het namenmonument moeten lopen. Willen zij niet door het monument heen, dan zijn zij aangewezen op de zij-ingang aan de Nieuwe Herengracht.

16. Wat het monument zelf betreft: volgens het addendum (verweerder heeft zelf nog geen reactie gegeven [p. 10 verweerschrift]) is een afwijkende bouwvorm niet doorslaggevend voor de afweging of een ontwerp past in de cultuurhistorisch waardevolle omgeving. Op zichzelf niet nee, maar hier gaat het om een enorm bouwwerk van sterk contrasterend materiaal (okergele baksteen en spiegelend roestvrijstaal). Nergens is beargumenteerd waarom dit geen aantasting oplevert. De CRK vond het ontwerp 'mooi' en 'indrukwekkend'. De taak van de CRK is het ontwerp op kwaliteit te toetsen, ook in relatie tot de omgeving. Het begrip kwaliteit wordt door de Commissie niet nader geadstrueerd of ingevuld. In het advies wordt de kwaliteit (o.a. het 'mooi') eigenlijk alleen gekoppeld aan 'indrukwekkend' en die beoordeling heeft meer te maken met de vormgeving van de *gedachte* dan de visuele aspecten van het namenmonument als zodanig. Wie de verslagen van de commissie in dit dossier bestudeert, kan niet anders concluderen dan dat de commissie, onder de indruk van de vormgeving van de *gedachte*, verder de ogen heeft dichtgedaan en niet heeft afgewogen of het namenmonument wel goed past in de ruimte, of het misschien detoneert, niet aansluit, in de weg staat, te aanwezig is, of disproportioneel is voor deze locatie.

17. Niemand zal betogen dat er vanaf de Weesperstraat naar het oosten gekeken (waar de – eveneens beschermde – flat van Herman Hertzberger staat) bij bouw van het namenmonument een aantasting van het stadsgezicht aan de orde is. Echter, kijkt men vanaf de Weesperstraat ter hoogte van het Weesperstraatplantsoen naar het westen, het zuiden en het noorden dan is dat een andere zaak. Het plantsoen maakt deel uit van een ongeschonden kwadrant uit de 17^e eeuw. Dit is het laatste stukje ongeschonden 17^e-eeuwse stadsuitleg langs de hele Weesperstraat. Dit kwadrant kent mede daarom de hoogste beschermingsgraad (beschermd stadsgezicht en kerngebied UNESCO werelderfgoed). Met de bouw van het vergunde ontwerp gaat dit gezicht voor eeuwig verloren. Het ontwerp refereert op geen enkele wijze aan de omgeving en doet daarmee afbreuk aan de integriteit (Integrity) van het UNESCO werelderfgoed.
18. Bezwaarden zijn van mening dat hier wel degelijk sprake is van een onevenredige aantasting van de cultuurhistorische waarden, die dus niet met behulp van een binnenplanse afwijking had mogen worden vergund. Zij voegen hier aan toe, als nieuwe grond, dat dit gedenkteken gezien zijn omvang überhaupt niet met de algemene afwijkingsbevoegdheid vergund had mogen worden. Gedenktekens worden, naast onder meer kiosken, straatmeubilair, duikers en bruggen, genoemd in het lijstje met ‘gebouwen en bouwwerken geen gebouw zijnde’ van artikel 33.1 van het bestemmingsplan. Voor gebouwen geldt, om binnenplannen te worden toegestaan, een maximale bouwhoogte van 5 meter en een maximale oppervlakte van 15 m². Deze maatvoering, voor de meeste gedenktekens wel toereikend, wordt met het beoogde namenmonument in ruime mate overschreden.
19. Zou het werkelijk zo zijn dat voor een bouwwerk geen gebouw zijnde, zoals een gedenkteken, geen enkele maatrestrictie geldt? Dat kan niet de bedoeling van de planwetgever zijn geweest, zeker niet in Amsterdam waar afwijkingsbepalingen restrictief plegen te worden uitgelegd. Voor een goed beeld: als voor dit soort bouwwerken geen enkele maatrestrictie zou gelden, zou met deze algemene afwijkingsbevoegdheid ook de brug over het IJ binnenplannen kunnen

worden vergund. Het Bestemmingsplan Java-Eiland, geldend voor de kop van het Java-Eiland waar een eventuele brug zou moeten komen, bevat zoals zoveel Amsterdamse bestemmingsplannen een identiek luidende algemene vrijstellingsbevoegdheid voor bruggen en gedenktekens e.d.

20. Daar komt bij dat, nu het gaat om UNESCO-gebied, de PRV 2017² mogelijk in de weg staat aan dit project, omdat twijfelachtig is of het monument de kernkwaliteiten van het cultureel erfgoed wel versterkt en niet aantast. Ten minste had hierover advies moeten worden gevraagd van de provinciale Adviescommissie Ruimtelijke Ontwikkeling (art. 22 PRV 2017 juncto art. 15 lid 4 PRV 2017). In de besluitvorming is volledig aan deze verplichting op grond van hogere regelgeving voorbij gegaan.

De beeldbepalende iepen en bomen langs het fietspad

21. In strijd met de randvoorwaarden verdwijnen de twee beeldbepalende iepen en acht bomen langs het fietspad (naast nog eens 15 andere bomen). Volgens verweerder [p. 15] zou met de iepen alleen rekening hoeven te worden gehouden. Over de te kappen bomen zegt verweerder vervolgens simpelweg “Deze bomen kunnen niet behouden worden als het project wordt uitgevoerd” [p. 16 en p. 10].
22. Inderdaad, voor het ontwerp van Libeskind staan de bomen in de weg *en daarom had verweerder de vergunning wegens strijd met de stedenbouwkundige randvoorwaarden moeten weigeren*. Want de haalbaarheidsstudie (p. 27) is hierover duidelijk, onder het kopje ‘Te handhaven bomen’:

Te handhaven bomen

De bestaande bomen langs het fietspad kunnen worden gehandhaafd en ingepast in de verbreedde stoep. De bomenrij op het niveau van het plantsoen kan niet worden gehandhaafd, deze bomen moeten worden gecompenseerd ter plaatse of in de directe omgeving. Beeldbepalende iepen aan weerszijde van het Monument van Joodse Erkentelijkheid moeten worden behouden.

Zie ook de verbeelding op p. 24 van de haalbaarheidsstudie: “te handhaven bomen”. ‘Te handhaven’ betekent zowel in juridisch als

² Provinciale Ruimtelijke Verordening 2017 van de provincie Noord-Holland.

normaal spraakgebruik: 'moeten worden behouden'. Dat is iets anders dan 'rekening houden met', nog daargelaten wat dat dan zou inhouden; een boom blijft behouden of wordt gekapt, daar zit niets tussen.

Veiligheid

23. De gronden inzake sociale veiligheid probeert verweerder te pareren door te stellen dat met de nachtelijke afsluiting de veiligheid juist wordt gediend. De hekken bieden echter slechts schijnveiligheid, want zijn eenvoudig te omzeilen doordat de heg langs de Weesperstraat geen grote barrière vormt. Ook camera's en een snelle komst van de politie houdt echte onverlaten niet tegen. Ik verwijs korthedshalve verder naar het bezwaarschrift.

24. Voor de veiligheid in geval van calamiteiten verwijst verweerder naar aanvullend advies van de brandweer en het addendum ruimtelijke motivering van Peutz d.d. 3 mei 2018. Dit addendum verwijst uitsluitend naar het advies van de brandweer. Dat advies luidt (voor zover hier van belang): "Het HNM ontvangt op het drukste moment naar verwachting 200 personen gelijktijdig. Deze personen zullen niet allemaal op dezelfde positie staan. Het grootste gedeelte van de bezoekers kan met de huidige indeling altijd 3 verschillende kanten op vluchten. De overige bezoekers hebben ten minste 2 onafhankelijke vluchtroutes." En "Gelet op het maximaal aanwezige aantal personen [volgens de brandweer: 200], de verdeling van deze personen over het HNM en het feit dat men altijd 2 of 3 kanten op kan vluchten, kan er geen opstuwung ontstaan."

25. Dit zijn echter ongefundeerde aannames. Er geldt geen maximum aantal personen en bij herdenkingen en andere piekmomenten kan het aantal bezoekers per uur gemakkelijk hoger zijn. Verder zijn niet altijd gegarandeerd drie uitgangen beschikbaar, want de Diaconie kan de Hoftuin – juist ook tijdens drukke momenten – afsluiten. Als voornoemd aantal uitgangen kennelijk essentieel zijn voor het waarborgen van de vluchtveiligheid, is die veiligheid niet gegarandeerd. Verder is het helemaal niet vanzelfsprekend dat bezoekers zich bij paniek zullen verspreiden over de verschillende uitgangen. De positionering van de muren en de beklemmende sfeer van het

monument [vgl. verweerschrift p. 11], staan daarvoor geenszins garant. De casus van de Damschreeuwer laat zien hoe groot de gevolgen (meer dan zestig gewonden) van een relatief onschuldige actie (een schreeuw) in een menigte al kunnen zijn, terwijl die menigte alle kanten uit kon door de brede straten rondom de Dam.

26. Dat brengt me tot het volgende punt. Verweerder wenst niet in te gaan op speculaties over terreur. Dat begrijpen cliënten en om die reden is daar in het bezwaarschrift ook niet over uitgeweid. Dergelijke risico's vormen echter wel een wezenlijk aspect van de ruimtelijke inpasbaarheid van een monument met Joodse signatuur en raken de belangen van direct omwonenden rechtstreeks.
27. Dan de verkeersveiligheid. Het verweerschrift noch het addendum van Peutz geeft uitsluitsel over de precieze breedte van het trottoir; ze melden slechts dat aan de CROW-norm wordt voldaan. Ook zouden twee rolstoelen elkaar kunnen passeren. In het voorlopig ontwerp voor de openbare ruimte rondom het monument, dat wij afgelopen week onder ogen kregen, staat een stoep ingetekend van gemiddeld 2.40-2.50 meter. Een beperkte verbreding, maar wel ten koste van het fietspad dat in dat ontwerp nog maar 2.50 meter breed is in plaats van de huidige 3.00 meter. Beduidend smaller dus dan waarvan in het verkeerskundig onderzoek is uitgegaan. Het is onjuist en onzorgvuldig dat over de precieze maatvoering nog steeds geen duidelijkheid bestaat. Wat wel duidelijk is: het past eigenlijk gewoon niet.

De gevelreflecties

28. Volgens verweerder zijn de reflecties die optreden aanvaardbaar. De tijdsduur zou beperkt zijn en ook de periode in het jaar waarin langere reflecties optreden kort en dus aanvaardbaar. "In een moderne stad zijn nu eenmaal vele gebouwen met een groot glasoppervlak die, gegeven de weersomstandigheden, reflecties geven op nabij gelegen gebouwen", aldus verweerder [p. 13]. Omwonenden moeten maar een gordijn ophangen.
29. Twee opmerkingen: de vergelijking met de moderne stad gaat mank: het gaat hier om een blok met historische bebouwing (behorend tot

cultureel erfgoed), daar staan en horen geen gebouwen met een groot glasoppervlak. Glas spiegelt bovendien wezenlijk anders dan doelbewust spiegelend roestvrijstaal. En opnieuw bagatelliseert verweerder, in navolging van Peutz [aanvullend advies], de reflectiehinder die optreedt en wordt geheel voorbij gegaan aan de werkelijke belangenafweging waarom bezwaarden hebben verzocht. Met welk doel moet het namenmonument voorzien zijn van een sterk spiegelende opbouw? Er is gezien de functie van het monument – herdenken, het tonen en aanraakbaar maken van de namen – geen noodzaak voor deze qua materiaal hinder opleverende verhoging. Waarom moet het belang van de aanvrager hier *coûte que coûte* prevaleren?

De belangenafweging

30. Dat brengt ons in deze eerste termijn tot de wezenlijke vraag: waar en hoe liggen eigenlijk de belangen? Het NAC stelt, mede gezien vanuit haar doelstellingen, een groot en zwaarwegend belang te hebben bij het realiseren van een namenmonument. Een belang groter dan welk belang dan ook, vindt het NAC zelf. Dat geldt wellicht voor het belang bij het realiseren van *een* namenmonument. Dat belang ‘groter dan welk belang dan ook’ betreft echter niet per se *dit* ontwerp op *deze* locatie. Op een andere geschikte locatie kan het NAC haar doelstelling, haar belang, eveneens realiseren. Omwonenden daarentegen kunnen hun belang, hun woongenot, niet verplaatsen; zij kunnen niet kiezen voor een andere oplossing. Kortom: de aard van de belangen die in deze procedure aan de orde zijn, is nogal verschillend.
31. Het is de taak en de verantwoordelijkheid van het bestuur om te zorgen voor een behoorlijke en zorgvuldige belangenafweging. Hoe ingrijpender de gevolgen van een project voor omwonenden, hoe zwaarder die verantwoordelijkheid. En hoe zwaarwegend het belang van het NAC bij de realisering van haar doel, een nationaal namenmonument, ook mag zijn, bij de besluitvorming kan en mag niet voorbij worden gegaan aan het feit dat *dit* monument op *deze* locatie leidt tot de permanente aanwezigheid van een zeer ontregelend monument in de directe woon- en leefomgeving van velen. Nu is het belang van de aanvrager boven ieder ander belang gesteld, ook toen de

aanvraag in strijd bleek met de stedenbouwkundige randvoorwaarden die juist in het algemeen belang waren vastgesteld. De bezwaren zijn dan ook in belangrijke mate gestoeld op het feit dat de omwonenden hun belangen op geen enkele wijze behartigd weten door het bestuur; niet bij de locatiekeuze, niet bij de vergunningverlening en vooralsnog ook niet in deze bezwaarprocedure.

32. In de laatste alinea van het verweerschrift [p. 17] impliceert verweerder dat primair rekening is gehouden met de wensen van de aanvrager. Derden, zo is de boodschap, kunnen altijd nog rechtsmiddelen aanwenden. Maar dat is een lege en loze belofte. Alle bedenkingen, wensen en belangen van omwonenden komen als het aan verweerder ligt nergens meer aan de orde, want worden volledig weggeschreven. Alsof ze er niet toe doen. Alsof het hier gaat om zomaar een bouwwerk van een particulier waar burens die altijd wat te klagen hebben tegen opkomen.

Verhouding particulier initiatief – publiek karakter nationaal monument

33. Dat brengt mij tot een laatste punt. Als rode draad loopt door dit dossier de vraag: hoe verhoudt het particulier initiatief van het NAC zich tot het publieke karakter van het beoogde nationale monument? Ook in het verweerschrift is de lijn weer: het is allemaal particulier en deze vergunningen zijn vergunningen zoals alle andere. Dat zijn het echter niet. Het nationale karakter, de locatie in de openbare ruimte, de financiering met overheidsgelden, de uiteindelijke overdracht aan de gemeente Amsterdam, het zijn allemaal aspecten die maken dat deze zaak onvergelijkbaar is met elke andere particuliere vergunningaanvraag. En dan gaat het ook nog eens om een heel gevoelig onderwerp. Hieraan kan in deze procedure niet voorbij worden gegaan.
34. Over zoiets gewichtigs als een nationaal namenmonument kan niet worden besloten zonder betrokkenheid van veel Amsterdammers en andere stakeholders, en in ieder geval niet zonder betrokkenheid van omwonenden. En met betrokkenheid bedoelen wij niet het rituele dansje van een informatieavond, inspreken bij de raad en zienswijzen of bezwaren. Het gaat erom dat werkelijk wordt geluisterd, dat iets

wordt gedaan met de inbreng. Uiteraard is het een illusie dat het dan iedereen naar de zin kan worden gemaakt, maar mensen werkelijk betrekken bij het proces kan wel leiden tot een namenmonument dat breed kan worden gedragen. Dat is bij het nu vergunde ontwerp niet het geval.

Inleiding Hoorzitting

Woensdagmiddag 14 maart, de middag dat onze gronden voor het bezwaar werden ingeleverd, kwam ik voor een kleine vakantie aan in Parijs en ik besloot naar het Shoah Memorial te gaan. Ik was daar nog nooit geweest en het leek me wel een geschikte dag.

Het bleek een wonderlijke samenloop in de tijd. Op een van de muren van het monument zag ik tot mijn verbazing de namen van mijn vader, zijn broer, en hun ouders.

Het Shoah Memorial is een namenmonument en bevat de namen van 78.000 uit Frankrijk weggevoerde Joden. Mijn vader en zijn familie, joods, probeerden in 1942 naar Zwitserland te vluchten, ze werden in Frankrijk gepakt en overgebracht naar Drancy. Vandaaruit werden zij na enige weken op transport gesteld naar Auschwitz. Mijn vader is er, samen met zijn broer, in geslaagd op het dak van de rijdende trein te klimmen. Nog net in Frankrijk zijn zij van de trein gesprongen. Allebei hebben zij, met allerlei ingewikkelde avonturen, de oorlog overleefd. Mijn grootouders ontsnapten niet. Zij werden bij aankomst in Auschwitz vergast.

Ik ken die geschiedenis tot in detail. Maar het zien van hun namen daar, in Parijs, was, hoe kan het anders, vrij confronterend. Daar staan ze. Het is de geschiedenis van mijn familie. En zo is het ook mijn geschiedenis. Een merkwaardige middag. Heeft het mijn gedachten over dit hele dossier anders gemaakt? Nee.

Dat ik uit een Joodse familie kom met een verleden in de Tweede Wereldoorlog is hier, vandaag, wat je noemt geen juridisch argument. Sterker: het is helemaal geen argument. Ik heb mij altijd op het standpunt gesteld dat het feit dat ik hoor bij de Joodse geschiedenis, niet relevant is voor mijn opstelling in deze zaak. Het maakt mijn mening niet meer of minder zwaarwegend dan die van een ander.

Toch noem ik het. Immers: vaak wordt de suggestie gewekt dat meningen of argumentatie van mensen die GEEN directe band hebben met jodendom, die GEEN familie hebben met een holocaust-geschiedenis - MINDER zwaar zouden moeten wegen. Of dat mensen die niet gelukkig zijn met het monument, waarschijnlijk wel geen gevoel zullen hebben voor de geschiedenis van de Holocaust. En zelfs dat mensen met een Joodse achtergrond, als ze niet enthousiast zijn over dit project, niet loyaal zijn.

Ik vind dat alle drie onjuist. Het gaat hier uitdrukkelijk, dat is ook de wens van het Nederlands Auschwitz Comité, om een toekomstig **nationaal** monument ter herinnering aan de ingrijpendste periode in onze recente geschiedenis. Een monument voor iedereen. Iedereen die zich op een of andere manier betrokken voelt met dit onderwerp heeft in mijn ogen recht van spreken. Wat hij of zij er ook van vindt.

Wat zou dat voor monument kunnen zijn? Nog even terugkomend op dat Shoah Memorial in Parijs. Dat is ook een namenmonument. Vrij sec. Om hen die zijn weggevoerd te eren en te herinneren. Met een museum waar alles, terughoudend maar indrukwekkend, in een kader wordt gezet. Het heeft de kenmerken van een herinneringsplek.

Het Auschwitz Comité wil iets anders, namelijk een schokkend monument. In hun woorden: het monument moet een schreeuw zijn, het moet beklemmend zijn, en het moet bezoekers desoriënteren. Een statement.

Herdenken en schokken. Twee verschillende dingen. Kan dat tegelijk? Misschien. Maar moet dat? Waarom moet dat?

Het hoeft niet. Je kan ook een monument maken dat niet schokt. Dat niet zo enorm oogt. Zonder deze felle, confronterende, haast agressieve, uitstraling.

Volgens mij is de belangrijkste vraag: Wat wil je met dit monument precies bereiken? De herinnering aan oorlogen, ook aan deze oorlog, verandert met de tijd. Hoe krijgt en ook hoe houdt zo'n monument aansluiting bij de maatschappij?

Nu zijn er nog mensen die zelf de oorlog meemaakten, of kinderen van overlevenden. Maar hoe is dat over 20 jaar? Of over 100 jaar? **Hoe** willen we herdenken? Hoe zorgen we dat het verleden een plek krijgt in de maatschappij van nu en van straks, en hoe zorgen we dat een monument ook over vele jaren mensen nog in het hart kan raken, en ze iets wezenlijks kan meegeven?

Hoe kom je tot gedachten? Wat voor soort monumenten zijn mogelijk? Wat voor vormen zijn denkbaar? De vragen zijn complex. Er is geen "waarheid". Het is een denkproces. Het gaat niet alleen om het resultaat, het gaat er ook om dat er gemeenschappelijkheid ontstaat, dus ook draagvlak, omdat het plan vanuit een gezamenlijkheid vorm heeft gekregen.

Daarom is het ook zo onbegrijpelijk, een gemiste kans, dat dergelijke vragen bij de totstandkoming van dit plan **in het geheel niet** in een openbare discussie aan de orde zijn geweest.

Misschien vinden sommigen dat deze gedachten van mij vandaag, juridisch gezien, geen betekenis hebben. Toch zijn ze vandaag relevant, juist omdat het gaat om een ongelofelijk belangrijk monument, en omdat blijkt dat heel veel mensen niet gelukkig zijn met wat er nu bedacht is.

Het zal u – wellicht, maar misschien ook niet - verbazen, maar ik heb respect en bewondering voor de heer Grishaver, voor zijn initiatief, en zijn volharding. Maar ben het niet eens met de manier waarop hij dit project tot stand wil brengen. In een interview in de Telegraaf in 2016 zei hij dat het een misrekening is gebleken dat ze er aanvankelijk van uitgingen dat iedere Joodse familie wel een aantal namen zou willen adopteren. Dat viel tegen, men bleek daar nogal wat verschillende meningen over te hebben. Grishaver zegt daarna, en ik citeer: "maar het is een gezamenlijk monument, dat is wat ik steeds probeer uit te leggen".

Dat is een belangrijke zin, omdat het toont dat hij – oprecht - denkt dat hij **alleen** iets zou kunnen maken dat van iederéén moet zijn. Maar gezamenlijkheid ervaar je niet doordat het wordt uitgelegd, maar voel je pas als het werkelijk een kenmerk is van het hele project. En dit project kent in zijn totstandkoming geen gezamenlijkheid.

Een groep bewoners van de Nieuwe Keizersgracht heeft een aantal jaren geleden het bijzondere initiatief genomen voor het schaduwkade-monument aan de overkant van de gracht. Zeer betrokken, zeer gefocust. Onlangs vertelde iemand mij dat een van de initiatiefnemers van het eerste uur, met joodse achtergrond, op zeker moment tijdens dat proces voelde hoe zeer en hoe heftig dat monument zou ingrijpen in het persoonlijk leven van vandaag. Zozeer dat de betrokkenen van mening veranderden. Zij wilden geen steen meer aan de gracht die verwees naar het feit dat de bewoners van hun huis destijds waren weggevoerd. Zij wilden geen steen die hen tot in de verre toekomst dagelijks zou confronteren met dat verleden. Eigenlijk wilden ze het hele monument niet meer. Het was een lastige situatie, met ingewikkelde emotionele gesprekken, maar uiteindelijk heeft men een oplossing gevonden waarmee ook zij konden leven. En zo kon dit mooie monument er gelukkig toch komen.

Ook dit verhaal is, als illustratie, in mijn ogen relevant. Ten eerste omdat het raakt aan de vraag: wat betekent het voor mensen, omwonenden, Amsterdammers, als je zo'n monument als dit opricht in het centrum van de stad? Eigenlijk bij zeer velen voor de deur. In het bijzonder als dat monument beklemmend moet zijn, en desoriënterend moet werken.

Ten tweede, belangrijker nog: het laat zien dat ook betrokken mensen, om persoonlijke redenen, oprecht, heel verschillend kunnen denken over zo'n project. Het misschien wel negatief ervaren. Er anders over denken dan het Auschwitz Comité.

Als mensen zeggen niet gelukkig te zijn met een plan, dan zijn zij niet ineens "een vijand". Het gaat niet aan om mensen die bezwaar willen maken, die het niet eens zijn, als lelijkerds weg te zetten..

De gemeente heeft zich door de bank genomen afwerend opgesteld jegens ieder de zijn zorgen wilde uiten. Brieven naar raadsleden of naar bestuurders van stadsdeel Centrum werden al te vaak niet beantwoord. Insprekers werden door het bestuur van de Bestuurscommissie Centrum negatief bejegend: "Ik doe mijn oren dicht voor uw inspreken" "U moet zich realiseren dat u met 5-0 achter staat." En de voorzitter van het Auschwitz Comité zegt het op zijn manier in de lezing van de Auschwitz herdenking afgelopen januari: "Wie zal er nou bezwaar willen maken tegen dit plan?" vraagt hij. Althans, het klinkt als een vraag, maar is een statement. Het toont dat het Comité geen kritiek wil horen en juist **niet** nieuwsgierig is naar gedachten die anders zijn dan wat zij zelf bedacht hebben.

Mijn stelling is: Het **is niet verwerpelijk** dat mensen zo heel verschillend in dit onderwerp kunnen staan. Sterker: het zou inspiratie kunnen brengen, en misschien ook verbinding, juist als het gaat om mensen die in de kern verwant zijn, die een cultuur en een geschiedenis delen, die leven vanuit een kader van een sterke historische verbondenheid. En die allemaal te maken hebben met deze geschiedenis en met herdenken.

We zitten hier in de bezwaarfase met betrekking tot een ingewikkeld dossier. Een particulier initiatief voor een feitelijk publiek project, een nationaal monument in de publieke ruimte, gebouwd met voor het grootste deel publiek geld en nu al bijna publiek eigendom, en tot in een verre toekomst met publiek geld onderhouden. Alles exclusief naar het inzicht en naar de wensen van het Nederlands Auschwitz Comité, zonder zelfs maar een begin van een open discussie.

In het bezwaarschrift hebben wij al gezegd: gemeentebestuur, jullie zijn ook ONS gemeentebestuur. Ik wil daaraan toevoegen, namens heel veel mensen: een nationaal holocaust monument is ook ONS holocaust monument.

Als het monument gewoon zo doorgaat, dit ontwerp op die plek, dan komt het vrezend wij, niet meer goed. Geen betrokkenheid, geen draagvlak. Geen inbedding.

Het monument verdient beter. De geschiedenis verdient beter.

Dank u wel.

15 mei 2018

Petra Catz / namens de Plantage Weesperbuurtvereniging

INLEIDING HOORZITTING NAMENMONUMENT BEZWAARCOMMISSIE 15 MEI 2018

Weet u wat fijnstof is? Moet u bij windstil mistig weer eens door de Weesperstraat lopen. Een benauwd gevoel? Nog niet? Dan komt dat later waarschijnlijk wel. Ik kan u er – als COPD-patiënt – veel over vertellen. En het is goed om op weg naar Albert Heijn in het Weesperplantsoen (zo noemen wij de groenstrook aan de Weesperstraat) even bij te komen. Er kunnen in deze stad en langs deze straat, een van de meest vervuilde straten van Amsterdam, niet genoeg bomen worden geplant. Terecht is in de haalbaarheidsstudie voor het namenmonument de voorwaarde gesteld dat bomen moeten blijven. Maar de gemeente laat ons publiek eigendom, want dat zijn bomen, verdwijnen voor particulier initiatief. Als compensatie groen plaatsen in de Weesper- en Valkenburgerstraat? Een sigaar uit eigen doos, want dit moet sowieso gebeuren en is al lang geleden besloten. De fijnstofnormen in Amsterdam overschrijden namelijk in hoge mate de wettelijk toegestane norm. Zie de NRC van zaterdag 5 mei.

Een voorbijganger geniet op een mooie zonnige voorjaarsdag van het groen, van de bloesem en van het zicht op de Hoftuin met de historische gebouwen eromheen. Weet u dat dit “ensemble” behoort tot het Unesco-werelderfgoed? Een mooi voorbeeld van de planmatige uitleg van de 17e eeuw. Vindt u ergens anders op deze “knowledge mile” zo’n heerlijk stukje stedenbouwkundige historie en rust? Terecht stelt de haalbaarheidsstudie de voorwaarde dat het zicht op de Hoftuin vanaf de Weesperstraat moet worden gehandhaafd. Maar het particulier initiatief laat dit vrije zicht op publiek werelderfgoed vrijwel geheel verdwijnen. En de gemeente wil dat toestaan!

Waarom? Wel, omdat de particuliere initiatiefnemer op deze publieke plek een enorm namenmonument wil plaatsen. Niet omdat de gemeente het initiatief neemt, of de nationale regering dat nastreeft. Dan zou de voorbereiding een heel andere zijn geweest. Dan zou in breed overleg met inspraak van burgers en kunstenaars een plek en een passend ontwerp zijn gekozen. En, hoewel je het nooit iedereen naar de zin kunt maken, het zou maatschappelijk breed worden gedragen. Dit is allemaal niet gebeurd. Zelfs de maquette - die er is - heeft het publiek nooit mogen zien. Het particulier initiatief heeft de gemeente geringelood en presenteert een ontwerp voor het Holocaust Namenmonument, dat in de achterkamer van een Amerikaanse ontwerper tot stand is gekomen. En dat vrijwel geheel wordt gefinancierd en straks – als het aan Amsterdam “cadeau” is gedaan - wordt onderhouden en beheerd met publiek geld.

Het NAC heeft, zonder enige maatschappelijke discussie, de ontwerper gekozen en hem een aantal eisen meegegeven. Wie heeft die eisen bedacht? Worden deze eisen maatschappelijk gedragen? Nee, want, met uitzondering van enkele gemeentelijke ambtenaren, kende niemand deze eisen. De raadsleden niet, het publiek niet. Aan die eisen is vervolgens goed voldaan: het moet schreeuwend, prestigieus, confronterend, beklemmend, tot struikelen leidend worden en ook moet men gedesoriënteerd raken. Bovendien mag het niet worden weggestopt; het moet dus juist niet opgaan in de omgeving. Ook dat is gelukt: vrijwel alle bomen weg, iedere centimeter benut voor 400 meter stenen en roestvrijstaal en vanuit de Weesperstraat nog slechts een klein tunnelzicht op de Hoftuin. Met spiegelende letters, tot 7 meter hoog reikend in de lucht maar die op straat niet zijn te lezen of te herkennen. Wel door

de bewoners van de studentenflat er tegenover, maar die hebben liever het zicht op groen, bomen, bloesem, de Hoftuin en de mooie gebouwen.

Voor wie moet dit monument eigenlijk schreeuwend, confronterend, beklemmend zijn? Wie moet zich beklemd voelen, erover struikelen of gedesoriënteerd zijn? Oproepen tot herdenking en overdenking zou juist in rust, stilte en intimiteit plaats moeten kunnen vinden. Ga maar naar het Spiegelmonument in het Wertheimpark of naar de Hollandse Schouwburg. Dit namenmonument heeft de bedoeling om schuldgevoelens op te roepen bij hen die toen niet ingrepen, zal schaamte moeten veroorzaken bij Nederlanders die niet van Joodse afkomst zijn, of van wie geen familie is afgevoerd. Bij een generatie, die langzamerhand is uitgestorven. Maar hoe dan bij toekomstige generaties? Terwijl dit monument hier nog tot in lengte van jaren zal staan. Wie spreekt die angst, schaamte en schuld dan nog aan?

Dit monument benadrukt het verschil tussen Joodse, Sinti en Roma Nederlanders enerzijds en de overige Nederlanders anderzijds. Dit raakt mij persoonlijk zeer. Bijna zestig jaar geleden had ik over nazi's, oorlog en Holocaust heel intensieve discussies met een jonge Duitse vrouw uit Neurenberg, een meisje van Joodse afkomst. Hoewel er in Duitsland nog nauwelijks over werd gesproken, had zij al veel gelezen en stelde ze vragen waarvan ik er toen maar een paar kon beantwoorden. Het belangrijkste was wel dat ze niet inzag dat er een verschil moest zijn tussen mensen van Joodse en van niet-Joodse afkomst. Toen ik, amper 17 jaar, het ouderlijk huis verliet en in Amsterdam ging wonen heb ik over deze onderwerpen veel begrepen van een Nederlands echtpaar van Joodse afkomst, met de ingebrande "identificatie" van Auschwitz op hun linker onderarm. Ondanks deze erfenis van het verleden wilden zij niet in angst terugzien, maar jonge mensen leren beleven dat het anders kan, dat het anders moet. Ook van hen heb ik veel geleerd, vooral ook weer dat er geen verschil is tussen mensen op grond van religie, kleur, afkomst of wat dan ook. De discussies met deze "overlevers" en met die jonge Duitse vrouw, die vier jaar geleden als mijn vrouw is overleden, zijn onuitwisbaar in de hersenen gegrift.

Dit schreeuwende monument van ongelijkheid is een klap in ons gezicht! Het benadrukt het verschil tussen Joodse, Sinti, Roma en andere Nederlanders op raciale gronden, een verschil dat niet mag bestaan. Het heeft me in de tijd terug geslingerd, naar een wij-zij spanning, terwijl het Holocaust Namenmonument juist toekomstgericht moet zijn. Wil dit monument tot in lengte van jaren niet een schreeuwende, desoriënterende en vrees opwekkende herdenkingsplaats zijn, maar een plek om tot bezinning te komen, dan moet het, bijna intiem, uitnodigend zijn. Dat is de hand reiken, open staan voor nieuwe en andere feiten, meningen bijstellen. Luisteren, vragen stellen en weer doorgeven naar generaties na ons. Dat bereik je niet met een schreeuw om angst, schaamte en schuld op te roepen.

Kortom, als het streven naar een namenmonument als een "nationale" herdenkingsplek niet als een particuliere opdracht was gezien, maar als een zaak van publiek belang, waarover een zorgvuldig en publiek debat zou zijn gehouden, dan waren wij hier vandaag niet geweest. Dit is volstrekt overbodig, maar jammer genoeg wel noodzakelijk.

Amsterdam, 14 mei 2018

Peter J. van Donselaar, Voorzitter Stichting De Groene Plantage